

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Маргарита Кръстева-Стойчевска

Нов български университет

за дисертационния труд на ВИОЛЕТА ПЕТРОВА ГЛОГОВА

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление
8.3. Музикално и танцово изкуство

на тема:

ДВИГАТЕЛНА ТЕРАПИЯ ЧРЕЗ ТАНЦОВИ ТЕХНИКИ И ВЛИЯНИЕТО Ѐ ВЪРХУ НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЯ ПРИ ДЕЦА С РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР

С научни ръководители: доц. д-р Маргарита Станкова и доц. д-р Ася Иванова

Рецензията е изготвена въз основа на заповед № 3-РК-126 / 19.02.2026 на Ректора на НБУ, относно утвърждаване състав на научно жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на Виолета Петрова Глогова – докторант на самостоятелна подготовка, с научни ръководители доц. д-р Маргарита Станкова и доц. д-р Ася Иванова.

Предоставени са ми следните документи: автобиография на кандидата, дисертационен труд, автореферат, списък с публикации по темата и Заповед за НЖ, които са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Дисертационният труд на Виолета Глогова представлява задълбочено изследване, посветено на двигателна терапия чрез танцови техники и влиянието ѝ върху невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър. Темата е актуална и значима, тъй като разглежда възможностите за подобряване на възприятията и комуникативните способности на деца с разстройства от аутистичния спектър.

Представеният дисертационен труд ясно очертава контекстуалната рамка на изследването, като формулира неговия обект и предмет, основните цели и задачи, 2 използваната изследователска методология и научните приноси на дисертационния труд.

Кратки биографични данни за докторанта:

Виолета Глогова е родена през 1984 г. Завършва средно образование в Профилирана гимназия „Константин Фотинов“, гр. Самоков. След това продължава своето обучение в Лесотехнически университет, където през 2007 завършва бакалавърска степен по Горско стопанство (инженер), следва магистратура в УНСС и през 2011 г. завършва

бизнесадминистрация. През 2017 г. завършва магистърска програма „Танцово изкуство“ към департамент „Музика“ на Нов български университет със специализация „Хореография на модерния танц“. Последната ѝ магистратура е от 2023 г., когато в СУ „Св. Климент Охридски“ завършва магистърска програма „Предучилищна и начална училищна педагогика“. Сериозното ѝ отношение към образователния процес личи и от допълнителните квалификации, които тя изучава през последните 15 години - Спортни танци, треньор – НСА, 2008; Съвременни танцови техники – НСА, 2011; Аеробика и каланетика, инструктор – НСА, 2019 и Зумба, инструктор – Zumba, 2023.

Професионалният ѝ опит преминава през следните етапи: Танцов педагог на деца в предучилищна и училищна възраст (2004 – 2017); хоноруван преподавател по Аеробика и Зумба в НБУ (2017-2022); щатен преподавател, консултант на програма „Курсове по спорт“ в НБУ (от 2022 до днес) и танцов педагог в основно прогресивно училище CLM, специализирано за работа с деца с аутизъм (2022-2025).

Представяне на дисертационния труд:

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, изводи и заключение, терминологични уточнения, цитирана литература и 2 приложения, общо 165 страници (157 с. основен текст и 8 с. приложения) . Цитираната литература включва общо 240 заглавия, от които 20 заглавия на кирилица и 220 на латиница. Всички тези факти представят една много добре изградена логическа структура на изследването и последователното развитие на идеите на дисертанта.

Работата притежава реален научен и практически принос, тъй като поставения проблем не е изследван много в нашата страна досега и наистина представлява интерес в най-общ смисъл, но и в частност би бил полезен в терапевтичната работа с деца с РАС. Следва да се отбележи, че значителна част от ядрото, елементите и основополагащата същност на разглежданата проблематика са разработени от дисертанта в рамките на неговата цялостна емпирична дейност до момента. А всичко това прави от своя страна текста значим, академичен и с ясно научно-практическо приложение и той отговаря напълно на изискването за научна актуалност и очакван изследователски принос.

Актуалността на темата на дисертационния труд „ Двигателна терапия чрез танцови техники и влиянието ѝ върху невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър “ е обусловена от динамиката в развитието на съвременното общество и необходимостта от разглеждане, анализиране и обновяване на подходите за подпомагане социализирането и адаптацията на деца с разстройства от аутистичния спектър.

В труда е изследвана и систематизирана голяма по обем информация, базирана преди всичко на личните търсения на докторанта с разглеждане на голям брой предходни разработки спомагащи за анализирането и осветляването на разглеждания проблем.

В Увода ясно е посочена идеята за настоящето изследване, а именно „анализ на ефекта от прилагането на танцово-двигателна терапия върху развитието на невербалната комуникация при деца с РАС, като се изследват както промените в поведението на

участниците, така и възможностите за използване на разработените подходи от родители, учители и специалисти в работата с тази група.“

Обект на изследването е процесът на развитие на невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър в условията на целенасочена танцово-двигателна терапевтична работа. За целите на изследването е създадена 12 -седмична програма, която е съобразена със специфичните особености на участниците (двигателни, комуникативни и сензорни), включваща системно подбрани двигателни упражнения и музикални теми, която цели да стимулира координацията, ритмичността, социалното взаимодействие и емоционалната им изразност.

Целта на дисертационния труд е да се изследва ефектът от прилагането на структурирана танцово-двигателна терапия върху развитието на невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър и да се оцени приложимостта на разработени методически подходи за подбор на движения и музикални теми в терапевтичната практика.

За постигане на поставената цел са формулирани следните основни задачи:

Да се разработи танцово-двигателна терапевтична програма, съобразена със специфичните потребности и възприятия на деца с РАС, включваща методически обоснован подбор на движения и музикално съдържание.

Да се проведе експериментално прилагане на програмата и да се осъществи предварителна и последваща оценка на невербалните поведенчески реакции на участниците.

Да се измери ефектът от терапевтичната интервенция чрез използване на валидирани инструменти за оценка и анализ на настъпилите промени.

Да се анализира практическата приложимост на разработените методики като допълващ инструмент в терапевтичната работа с деца с РАС.

В методиката на изследването са използвани четири взаимнодопълващи се инструменти: авторска матрица за оценка на невербалните поведенчески реакции; стандартизираният тест АТЕС за количествено измерване на терапевтичния ефект; методика за подбор на движения; и методика за избор на музикални теми. Комбинираното им приложение осигурява комплексна оценка на интервенцията чрез структурирано наблюдение и количествен анализ на резултатите. Комбинираното приложение на тези методи позволява комплексна оценка на ефекта от интервенцията — както чрез количествени измервания, така и чрез структурирано наблюдение и анализ на поведенческите прояви.

Глава първа II. ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА

В тази първа глава докторантката се спира на основните определения и теории свързани с невербалната комуникация и нейното развитие при деца с разстройства от аутистичния спектър.

При децата с РАС невербалната комуникация заема централно място, тъй като с помощта на отделни мимики, погледи, жестове, докосвания, движения те успяват да изразяват емоции. Представени са разнообразни съвременните терапевтични подходи. Именно чрез включването на игрови методи, обучение чрез връстници, видео-моделиране и различни арт-терапевтични практики, се цели подпомагане развитието на социални, когнитивни и двигателни им умения, стимулират се техните сетивни системи и по този начин се създава безопасна среда, в която те спокойно да се изразяват.

Танцът е определян като език преди словото. От друга страна отделното движение се явява основен носител на смисъл и комуникация и играе ключова роля в процесите на себеизразяване и социално взаимодействие.

Дипломантката в своите изследвания използва различни модели на танцово-двигателната терапия, които позволяват да се активират у децата емоционални и символни процеси, което е изключително подходящо при деца с речеви затруднения или ограниченост.

Като част от тази основна теоретична част от разработката е обърнато специално внимание на методологията на танцово-двигателната терапия.

Глава втора. III. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

В тази глава Виолета Глогова, опирайки се на описаните теоретични постулати в предходната глава представя същността на своята практическа разработка.

Тя започва с изграждането на четири основни хипотези:

Хипотеза 1: Прилагането на терапевтична интервенция чрез ТДТ води до значимо подобрене във всички важни показатели на невербалната комуникация при деца с РАС (като зрителен контакт, мимика и др.)

Хипотеза 2: Прилагането на терапевтична интервенция чрез ТДТ води до подобрене в главните области на функциониране при децата с РАС (Говорно-езикова комуникация, Социалност Сетивно-познавателна функция и Физическо/поведенческо здраве)

Хипотеза 3: Децата с РАС демонстрират подобрене в специфични двигателни елементи и модели, което позволява идентифициране и подбор на движения, оптимално съобразени с техните способности. Този подбор съдейства за по-ефективно структуриране и провеждане на танцово-двигателната терапия.

Хипотеза 4: Децата с РАС различават и реагират по специфичен начин на различните музикални стимули, което позволява избор на музика, най-подходяща за целите на терапията.

В проучването участват осем деца, които са диагностицирани с РАС, на възраст между 7 и 11 години, оценени по единни критерии според МКБ-11 (2019). В подготовителния етап на програмата до участие в изследването са допуснати 6 деца, което осигурява „хомогенност на извадката и надеждна базова оценка.“

За тях е изготвена специална 12 седмична програма, която включва 30 минутно занимание, веднъж седмично. Всяка сесия има три части:

- (1) въвеждащи игрови двигателни задачи;
- (2) основен танцов и ритмичен модул;
- (3) кратка релаксация и творческо изразяване чрез музика или рисунка.

Програмата се усложнява постепенно.

Следва представяне на методологията на изследването. Подробно са описани принципите по които е направен подбора на движения и музиката в ТДТ.

Данните са представени чрез описателна статистика, тестове за значимост (Wilcoxon Signed-Rank Test и Mann-Whitney U Test), графични представяния, като анализите са осъществени със статистическия пакет R. Показват една много сериозна и задълбочена работа.

На база всички резултати и анализи Виолета глогова категорично потвърждава хипотеза 1 и 3 и частично хипотеза 2.

Докторантката успешно обосновава възприетия от нея подход – движенческата терапия да е водеща преди музиката. В подкрепа на своята теза тя излага следните мотиви:

Глава IV. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

В тази част от труда докторантката са представени основните резултати от изследването като те са придружени от много обстоен анализ. Потвърждава се заложената в началото на разработката Хипотеза 1, че танцово-двигателната терапия оказва изключително положително влияние върху невербалната комуникация при деца с РАС. Резултатите от терапия показват, че 100% от децата завършват в „адекватна категория“ и при нито едно не са наблюдава регрес в поведението.

От показаните АТЕС-резултатите се вижда, че при повечето деца има ясна тенденция към намаляване на аутистичните симптоми и видимо подобрение спрямо изходното ниво. Както се изтъква това е още едно доказателството на тезата, че танцовата терапия оказва най-съществено влияние върху телесната регулация, вниманието и адаптивното поведение.

На базата на тези резултати Глогова прави извода, че Хипотеза 2 е частично потвърдена, това се показва от данните, че промените не са равномерни: най-значимо подобрение се наблюдава в сферите на сетивно-когнитивната функция и физическото/поведенческото здраве, за разлика от показателите, свързани с речта, комуникацията и социалността, които се повлияват в по-малка положителна степен. Това я кара да направи предположението, че на първо място танцово-двигателната терапия влияе предимно на нивото на телесната осъзнатост, „регулацията и сетивната интеграция, които впоследствие подпомагат развитието на по-сложните комуникативни и социални умения“.

Следва представянето на резултати от прилагането на Методиката за подбор на движения при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства в аутистичния спектър. Авторката прави извода, че избраната методика на ТДТ води до добра супеваемост сред

изследваните деца. Освен това влияние оказват и подборът на музикални теми и стилове, атмосферата в която се провеждат заниманията, личния контакт с детето и енергията с която му се показват движенията.

Всички тези данни потвърждават първоначалната й теза в Хипотеза 3, а именно, че „при децата с РАС се наблюдават диференцирани подобрения в отделни двигателни умения, които позволяват да се определят най-подходящите движения за включване в терапевтичния процес.“ На базата на всичко казана до тук, Глогова стига до извода, че предварителният подбор на движенията е от ключово значение за повишава ефективността и достъпността на танцово-двигателната терапия при тази целева група

Резултати от прилагането на методиката за избор на музика при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър. Тук отново са представени мотивите за приложената различна и теоретично обоснована последователност, която се смята за по-адекватна при работа с деца с РАС. Представени са й основните аргументи за избора на този подход, а именно - **движението е първичната форма на реакция при деца с РАС; движенческите възможности на децата са по-ограничени от музикалните параметри‘ методиката е разработена на принципа „движението определя музикалната среда“, а не обратното; основни рискове при обратната последователност; емпиричната структура на изследването също предполага първо движение, после музика и теоретичната рамка на ТДТ също поставя движението в центъра.**

Всички тези резултати ясно подчертават, че децата с РАС различават и реагират по специфичен начин на различните музикални стимули, което позволява избор на музика, най-подходяща за целите на терапията, което потвърждава Хипотеза 4. Направен е изводът, че подборът на музиката е от съществено значение за оптимизиране на терапевтичния ефект.

Дипломантката представя какви са очакваните ползи от разработените методики. Тя прави извода, че в по-широк план разработените методики могат да се разглеждат като интегративен модел за работа с деца с РАС, който съчетава научна обоснованост с висока приложимост в практиката. Чрез тях се създава възможност за индивидуално адаптиране на терапията, за обучение на специалисти и родители в разпознаване на музикални и двигателни предпочитания, както и за изграждане на по-гъвкави и ефективни програми за подкрепа на невербалната комуникация, емоционалната регулация и социалната адаптация на децата.

Изводи:

Представените от докторантката изводи са групирани в 4 основни направления

- Изводи свързани с резултатите от оценката на невербалните поведенчески реакции на изследваните деца с разстройства в аутистичния спектър след провеждането на танцово-двигателна терапия

- Изводи от използването на Методиката за прилагане и интерпретация на АТЕС (Autism Treatment Evaluation Checklist)
- Изводи свързани с Резултати от прилагането на Методиката за подбор на движения при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства в аутистичния спектър
- Изводи от прилагането на методиката за избор на музика при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение авторът обобщава разглежданата проблематика, прави изводи и отбелязва практически и научни приложения на труда.

Представените резултати дават основание да се приеме, че формулираните изследователски хипотези се потвърждават в значителна степен, а поставената цел и задачи на изследването водят до положителна оценка на възможностите на танцово-двигателната терапия като средство за стимулиране на невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър.

Гореизложеното обуславя приносния характер на дисертацията.

VII. ПЕРСПЕКТИВИ ЗА БЪДЕЩИ РАЗШИРЕНИ ПРОУЧВАНИЯ И ПРИЛОЖЕНИЕ

Посочените перспективи в бъдеще, които се опират на настоящото изследване са свързани с разширяване на научното познание в областта на невербалната комуникация при деца с РАС, сравнителни изследвания между танцово-двигателната терапия и други други утвърдени интервенционни подходи, както и разширяване кръга на възрастовата група и нива на функционалност в аутистичния спектър.

Важна перспектива е проследяването на устойчивостта на наблюдаваните положителни изменения във времето както и създаването на обучителни ресурси и структурирани протоколи за специалисти и родители, които биха подпомогнали по-широкото разпространение на подхода и биха улеснили неговото системно приложение в различни институционални и семейни контексти.

Приноси:

Докторантката е формирала приносите си в две направления-научни и научно-приложни.

1. НАУЧНИ ПРИНОСИ

1.1. Представяне на първоначална емпирична картина за възможностите на танцово-двигателната терапия (ТДТ) да подпомага невербалната комуникация при деца с разстройства от аутистичния спектър (РАС). Макар и върху ограничена извадка, резултатите очертават тенденция към подобрене в ключови поведенчески индикатори като зрителен контакт, мимическа изразност и инициативност в общуването.

1.2. Разработване и първоначално тестване на матрица за оценка на невербални поведенчески реакции при деца с РАС.

Инструментът е създаден на основата на принципите в МКБ-1 и показва потенциал за улавяне на промени в кратки интервенционни периоди. Макар валидирането да предстои, пилотното приложение демонстрира неговата практическа полезност.

1.3. Идентифициране на възможна връзка между двигателната синхронизация и подобрена социална ангажираност.

Наблюденията сочат, че ритъмът, телесната координация и груповата динамика могат да подпомогнат вниманието и регулирането на социалното поведение, което съответства на тенденции, описани в международната литература.

1.4. Пилотно изследване на подход за структуриране на движения, подходящи за деца със средно и по-високо ниво на функционалност.

Чрез експертна оценка и честотен анализ са очертани движения с най-висока полезност за включване в терапевтични програми — принос, който полага основа за бъдещи изследвания с по-големи групи.

2. НАУЧНО ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

2.1. Създаване на интегрирана пилотна методика за работа с деца с РАС, включваща: матрица за оценка на невербалните поведения; подход за подбор на движения; принципи за избор на музика и 12-седмична структурирана терапевтична програма.

Методиката е практически приложима и адаптируема към различни терапевтични контексти.

2.2. Демонстриране на възможност за ефективност при нискоинтензивен терапевтичен режим.

Дори при ограничена честота (1 сесия седмично по 30 минути) се наблюдават положителни тенденции, което прави подхода приложим в училищна, центрова и семейна среда.

2.3. Формиране на „кратък списък“ от движения, подходящи за практическа употреба. Списъкът представлява ценен инструмент за специалисти и родители, като позволява бърза ориентация в движенията, които децата изпълняват с най-голямо участие и стабилност.

2.4. Предлагане на адаптивни музикални плейлисти, съобразени с реактивността и вниманието на децата.

Подборът на музика не е интуитивен, а основан на наблюдения и реакциите на участниците, което улеснява терапевтите в практическата работа.

Публикации по темата

По темата докторантката е реализирала 3 научни публикации и 3 участия в научни форуми, както следва:

- Глогова, В., & Божинова, И. 2024. Методика за подбор на движения при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства в аутистичния спектър. Годишник на НСА, 2: 99–107.

- Глогова, В. 2024. Development and use of nonverbal communication in children with autism spectrum disorders (ASD) and their parents. *Norwegian Journal of Development of the International Science*, 124: 108–116. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10515068>
- Глогова, В. 2024. Танцът като форма на невербална комуникация и средство за терапия при разстройства от аутистичния спектър (РАС). XV Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки – „Фундаментални и приложни изследвания и иновации“, ISSN (online) 2683-0868.
- Glogova, V. 2025. Assessment of changes in nonverbal behavioral responses in children with suspected autism spectrum disorder (ASD) following dance-movement therapy. *The Scientific Heritage (Budapest, Hungary)*, 168: 57–63. ISSN 9215-0365.
- Глогова, В. 2025. Пилотно изследване на методика за избор на музика при танцово-двигателна терапия на деца с разстройства от аутистичния спектър. XX Млад научен форум за музика и танц, НБУ – в процес на рецензиране и одобрение за печат.

Приемам изведените от автора приноси моменти на дисертационния труд. Поздравявам Виолета Глогова, доц. д-р Маргарита Станкова и доц. д-р Ася Иванова за извървения път и резултатите от това изследване.

В заключение, в контекста на изложеното, отчитайки факта, че докторантът има важен принос със своята научна и изследователска дейност и взимайки под внимание високото научно-изследователско ниво на представения дисертационен труд, давам своята положителна оценка, като предлагам на уважаемото научно жури, да бъде присъдена образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Виолета Петрова Глогова в професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство“ на Нов български университет.

14.05.2026 г.

Доц. д-р Маргарита Кръстева-Стойчевска